

Милован Данојлић, писац Рад, вера, одрицање

У последњој деценији 20. века поднели смо два тешка бомбардовања: једно, навођеним ракетама, и друго, пропагандним лажима. Заостаци овог, другог експлозива и данас падају на наше главе. Док ово бележим, Трећи канал Француске телевизије показује колоне косовских Албанаца како, под НАТО-бомбама „беже испред српске полиције која спроводи етничко чишћење“. Испреметан је ред узрока и последица, замењени временски токови; лаж, та разорна супстанца, опасна антимаерија, замрачила је свест како онима који је шире, тако и делу њених жртава. Дочекали смо је неспремни, уверени да ће „истина сама победити“. Нисмо на време разумели да је она била артиљеријска припрема за рушење мостова, школа и касарни, и за отимачину дела националне територије.

Недавно је Жан-Франсоа Кан, директор недељника Маријана, изјавио да је 85 одсто вести о српским злочинима на Косову било измишљено (Франце-Цултуре, 14. новембар 2007). Од Кана смо још сазнали да је Тони Блер, ондашњи шеф британске владе, за време бомбардовања створио посебну пропагандну ћелију, по угледу на орвеловско Министарство лажи, са унајмљеним сценаристима чији је задатак био да из дана у дан измишљају наше злочине, како би се оправдала дивљачка агресија.

Сатанизација је страшно оружје: погађа и борце и неборце, у срце. Једни су јој се одупрли затварањем према свету. Други су прогутали лажи и, са малим тешкоћама варења, постали њени гласоговорници на нашем тлу. Елита земље се поцепала, избио је потмули грађански рат међу изабраницима, што је највећи успех коалиције из пролећа 1999.

Јалови сукоб две струје, где је свако делимично у праву, не води никуд.

Нисмо без мана и порока, наравно. Па опет, мрачна је спрдња историје да нам они који су потаманили читаве народе Северне и Јужне Америке, Азије и Африке, који су измислили гасне коморе и до средине прошлог столећа спроводили колонијално насиље у северној Африци, данас држе лекције против етничког чишћења... Има учитеља којима, и поред све говорничке вештине, ништа не верујемо. Наша је традиција у трпљењу неправде, њихова у господарењу. Нисмо безгрешни, морамо се чистити од

својих зала, али смо, у поређењу са освајачима земаља и континената, невинашца.

Пропала су два највећа пројекта наше новије историје, заједничка држава Јужних Словена, и покушај изградње праведнијег друштвеног уређења. Превише се стидимо тих неуспеха, изненађени тријумфом Светске Лажи. Изгубили смо из вида да је она, Лаж, од Тројанског до Ирачког рата, један од покретача историјских кретања. Нашли смо се на беспућу. Дошло је до обнове рајетинске послушности. Задивљен снагом надмоћног непријатеља, један део елите, оболео од тзв. стокхолмског синдрома, настоји да се лепим понашањем умилостиви непријатељу. Ничега новог под сунцем, али је тужно за гледање.

Најгоре од свега је губљење воље за живот, потонуће у оријентални фатализам и нихилистичку свесвеједност. Пад наталитета и пражњење наших села су директна последица губљења вере у себе и у живот. Излаз је... сви знамо где је излаз, али не знамо где и од чега да почнемо. Вратити се озбиљном раду, вери, одрицању; обновити поштовање према стварним животним вредностима. Ако тим путем не крену нови нараштаји, не знам ко ће.

Милорад Екмечић, историчар Како је Скерлић рекао

Једна од трајних карактеристика српског националног бића јесте самоувереност да наша будућност зависи од нас самих и да би наша садашњост била боља да смо и у прошлости ишли до кадије, као што смо ходали на повратку, после кадије. Крајем двадесетог века, октобра 1998, у Дворовима код Бијељине, на великом зборовану српске културе („Српски духовни простор“), упоређивали смо оно што је Јован Скерлић на почетку тога века, 1905, препоручивао да Срби раде у долазећем веку. Скерлић се опредељивао „између просвете, или револуције“ и јасно рекао да само нова просвета носи европску демократију, цветање „цивилизације без робова и без варвара“. У исто смо време на том оптимистичком зборовану закључили да су од Скерлићеве препоруке 1905, до 1998. прошла четири национална рата, три економске блокаде наше државе, шест великих дипломатских криза, три диктатуре, четири капитулације неуспелих држава и два грађанска рата. На почетку овог недолазећег века ми опет треба да поновимо да ће наше сутра бити исто што је било наше јуче. Колико год се одрицали прошлости, за коју сами себе неуморно оптужујемо, ипак је сваки трезан закључак да ми њу нисмо правили по нашем избору. То ће бити и у непосредној и даљој будућности. Танцоваћемо на Балкану како светски оркестри буду свирали. Део нас се већ ошамутио од рокенрола и дроге.

Не треба никога да уверавамо да је наш задатак исти онај који је пре стотину година поставио Јован Скерлић – изградити европску демократију и искобељати се из балканске трулежи насиља око граница, око идентитета језика и народа, сиве економије у предграђу великих индустријских народа и око ендемске корупције. Она се у историји показала као наша најбоља економија. То су биле Скерлићеве вредности за Србе 1905, оне то без сумње остају и данас. Али остаје правило да ће наше сутра бити исто као што је било наше јуче. Ми ниједно од тога не стварамо сами. Само две вредности остају усијана опомена за наше сутра: 1) Демографски слом нације. Ми постајемо народ у расејању. Још није касно да не поновимо грешку генерала Де Гола, који је веровао да ће етничким чишћењем три и по милиона Француза из Алжира на

француско земљиште наступити трајно помирење између две стране. Одмах после те сеобе народа, уследило је досељавање шест (до девет) милиона Арапа у Француску. Не смеју Срби ратовати, јер ће им велики брат преко океана приредити етничко чишћење из Босне, као што је урадио из Косова и Хрватске. Након потписа о капитулацији пред уценом око Косова, очекујемо велику сеобу са Косова у просперитетне индустријске градове Србије. То ће питање бити теже од Косова. Једина нада је не стављати никакав потпис на диктате великог брата и чекати да ни његова свећа не догори до зоре; 2) У овој анкети учествују изабрани представници нашег јавног мњења. Ми верујемо да је тако. А колико је то, поставимо себи болно питање, заиста наше национално мњење, а колико је оно дотерано залагањем нашег великог брата да нам промени прошлост? Хитлеровске пете колоне су аматерски посао, према ономе што велики брат покушава у Русији и што је као успео лек опробао раније на нама. Ми смо народ унутрашњих подела. Као што су се у ХВИ веку балкански сточари лако одметали од својих цркава и прилазили џамији, тај црв и данас нагриза нашу јабуку изнутра. Већ и у Шумадији се јавља језгро расцепа у нашој цркви. Шумадија је увек била најзрелији и најсвеснији део српског света. Велики брат води рат на два фронта – бацају се новчићи за психолошко омекшавање изнутра, како оружје не би морало да проговори. Не само ми, сви – данас и Русија – стављају прст на чело како да се не понови прошлост и како да прихватимо цивилизацију без робова и варвара. Треба да радимо оно што је Милован Миловановић препоручивао, пре 1912, да се ради са Турцима – код њих треба понети златне цекине, или спустити чакшире. Ми цекина немамо, па морамо врдати како умемо.

Мајкл Ђорђевић, бизнисмен (САД)

Живи, мртви и још нерођени

Правовремено, хитно и паралелно стварање моралног друштва и модерне, правне државе је једини пут који обећава сигурнију и бољу будућност.

Модерна држава је демократска, са слободним тржиштем и легалним и моралним обавезама према грађанима, има способну и професионалну администрацију и ужива поверење већине грађана. Морално друштво и модерна држава су - као сијамски близанци – недељиви. Не може бити правде у друштву и држави ако вођа, народна елита и већина грађана немају заједнички појам и осећај шта је “поштено”, а шта “непоштено”. Темељ друштва и државе пре свега је морал.

За морално друштво је неопходно обновити и реформисати дом/породицу, школу и медије. Са Црквом у првом реду, они су носиоци главног терета за стварање новог друштва. Ово ће вероватно временски бити генерацијски напор.

За ову визију и план српске ренесансе, Србија мора без одлагања да решава и реши следеће и већ познате стратешке проблеме који угрожавају њену егзистенцију: (а) спољна политика и побољшање геостратешког положаја Србије са циљем очувања српске државе и идентитета (б) брз економски развитак, (ц) бела куга, (д) екологија, (е) брзо укључивање једне трећине српског народа који је у расејању у све токове живота матице, (ф) елиминисање малигнантног утицаја и моћи криминала и остатака комунистичких структура у држави и економији и (г) очигледан проблем национално-културног расрбљавања.

У себи морамо наћи воље и снаге да се као Феникс издигнемо из зла и пепела XX века

и да полетимо у нове висине, у достигнућа богомданог нашег значајног потенцијала и да тако обновимо и учврстимо “везу живих, мртвих и још нерођених.”

Василије Крестић, историчар Изједначити Србе, несрбе и антисрбе

Како је Србија запала у кризу вишеструког садржаја неопходно је применити многе мере у разним областима живота како би се она ишчупала из невоља у које је запала и како би кренула путем напретка. Те мере које би требало предузети, по мом скромном мишљењу, морале би, између осталих, да буду и следеће:

1. Да се земља ослободи погубне партизације. Да вредносни критерији, од врха до дна, у свим областима живота, не буду партијско-политичка припадност, подобност и послушност, већ стручност, знање, способност и моралност.
2. Да се заустави снисходљиво и недостојанствено понашање наших политичара. Да се сви наши односи са страним земљама, како они политичког тако и економског, културног и сваког другог садржаја, граде на принципима пуног реципроцитета.
3. Да се свим расположивим легалним средствима стане на пут корупције и криминалу.
4. Да нам судство постане истински независно.
5. Да се ублажи и, по могућству, заустави погубно и претеће друштвено раслојавање. Да држава покаже више бриге, разумевања и пажње при решавању питања незапослених, осиромашених, обескућених и гладних грађана.
6. Да се медији ослободе свих могућих штетних утицаја из земље и иностранства, како оних у политици тако и у култури.
7. Да се при изграђивању и неговању вредносних критерија, који су у темељима поремећени, коначно ослободимо идеологије и политике.
8. Да имамо уједначене вредносне оцене како о добру, тако и о злу, а не да једне, оне строже и оштрије, имамо за Србе а оне блаже и повољније за несрбе и антисрбе.
9. Да упростојимо и култивишемо нашу политичку сцену, да се ослобађамо примитивизма и приземних расправа које делују разорно и депримирајуће на расположење народа.
10. Питање невладиних организација, оних које су финансиране из иностранства и које делују са антисрпских позиција, постало је озбиљно друштвено и политичко питање. Зато што делују разорно и штетно, њихова активност заслужује више пажње но што им је досад посвећивано. Свугде се морамо заузимати за проверене чињенице, истинама се супротстављати оптужбама и демонизацији Србије и Срба.
11. Процес приватизације, оптерећен малверзацијама огромних финансијских размера, мора бити под будним надзором државе како би се заштитили њени интереси и интереси запослених радника.
12. Стога што свака регионализација државе рађа, подстиче и јача партикуларну свест, а та свест производи центрифугалне снаге, обавезан сам да упозорим наше политичаре на то да при постојећем стању ослабљеног духовног јединства нашег народа регионализација може да буде више штетна него корисна.
13. Стога што код нашег народа није у довољној мери развијен култ рада и радних обавеза, неопходна је едукација свим расположивим средствима и на свим нивоима старосне доби радно способног становништва.
14. Држава не би смела да шкртари, као што сада чини, када је реч о подизању

наталитета. Она би морала да о томе има научно фундиране пројекте.

15. Наш образовни систем ни сада ни убудуће не би смео да буде прилагођен неким захтевима и потребама иностранства, које жели да га претвори у машинерију за производњу интелектуалних медиокритета неспособних за озбиљније и одговорније јавне послове. Образовним системом који нам је наметнут Србија неће корачати ка лепшој будућности.

Ненад Кецмановић, политиколог **Будућност мучних компромиса**

Ако Србији и даље буде извана стално наметано да изнова рјешава гдје су јој границе и ко ће унутар њих да живи, а то, између осталог, значи и какви треба да јој буду устав, грб, застава, химна и сл, налазиће се у хроничном претполитичком стању бављења питањима која се у свим нормалним државама не постављају јер се подразумијева да су ријешена. А свугдје гдје нису то законито доводи до збијања националних редова и масовне психологије опсадног стања, перманентне антагонизације према стварним или фиктивним, унутрашњим и вањским непријатељима. Концепт мултикултурализма је, изгледа, пао на испиту, и то не само у Србији, БиХ и Македонији, и све су мање шансе да успорене европске интеграције претекну процес балканске прекомпозиције државних граница по територијално-етничком принципу. Насупрот прокламованим апстрактним начелима, конкретан став Вашингтона (па и Брисела) најприје поводом Црне Горе, а сада, и поготово, поводом Косова, недвосмислено указује на то да је реална политика нешто сасвим супротно. А прича о томе како се Косово и Албанија послјије неће ујединити једнако је наивна колико и прича како ће се послјије Лајчакових уставних реформи „Херцег-Босна“ и Република Српска удружити са бошњачким кантонима у јединствену БиХ, или Македонија сачувати свој западни дио, или Црна Гора без проблема опстати у садашњим границама. Све док се тај процес не доведе до краја, „свеукупне друштвене енергије биће усмерене“ на национално и државно бити или не бити, са мало прилике да се озбиљније преусмјере и подијеле на економске, културне, политичке, моралне и друге вриједности. Као што човјек коме је болешћу угрожен живот има само један проблем, а здрав хиљаду проблема, тако су и заједнице којима је угрожен идентитет и суверенитет концентрисане само на једна проблем, и вјерују „како их само слога може спасити“. Да та вањска угроженост није умишљена, односно измишљена од стране националних манипулатора проблемом Косова, треба прочитати Соланиног војно-политичког савјетника Роберта Купера, који у књизи „Сламање нација“ (2003) црно на бијело објашњава да међународно право важи само за најразвијеније постмодерне и модерне државе, док су двоструки стандарди, превентивни напади, преваре, сила и сл. легитимна средства кроћења предмодерних држава, односно примитивних народа.

Ваљда ћемо из тог стања реактивног претполитичког јединства изаћи током текућег века, било сведени на већу или мању мјеру, било накнадно убрзаном евроинтеграцијом, било промјеном конфигурације моћи на глобалном плану, било на неки четврти начин који је тешко предвидјети. Сигурно је да ћемо тек тада моћи да се суочимо са најновијом прошлошћу, са властитим гријесима, заблудама, промашајима, глупостима, али и да другима са више права кажемо колико су се и у чему све о нас огријешили. На основу таквог болног свођења рачуна са собом и са другима, моћи ћемо да кренемо даље, да

афирмишемо универзалне, европске али и националне и реално оствариве вриједности те да у складу са њима усмјеримо свеукупну друштвену енергију.

Наравно, „дневни ред“ који предлажемо историјски се никада не одвија сасвим сукцесивно, него бар дијелом и симултано, па утолико и питања постављена у овој анкети нису преурањена. Напротив, треба се већ сада припремати за мучне компромисе који нас чекају и на вањском и на унутрашњем плану, а подједнако не иду од руке ни нашим патриотима ни нашим демократама.

Михајло Пантић, књижевник

Гледајмо своја посла

Питање је помало пророчки интонирано. Да би се на њега дао колико-толико прихватљив одговор треба се прво договорити око разлога због којих смо се данас нашли ту где јесмо, на репу или на дну, свеједно, нека свако одабере реч према свом нахођењу. Неће бити да су посреди само те вечите „несрећне историјске и геостратешке околности“ и само та толико пута исказана „лоша политика“. И једно и друго више је него очигледно: углавном смо терали по своме, а увек је испадало онако како други, јачи, хоће, и најчешће смо то чинили стихијно – када нам је ишло добро, нисмо умели да се зауставимо, али и када нам је ишло катастрофално, исто тако, срљали смо у провалију.

Трећи разлог је мање видљив, јер није нарочито пријатан: реч је о нескладу представе коју смо сами о себи створили и онога што објективно јесмо. Нисмо ни велики ни моћан народ, а стално смо убеђивали и себе и друге да смо управо то: велики и моћни. (Добро, можда смо славни, али се од славе не живи, због ње се углавном умире.) То је изазивало бес заиста великих и моћних, а остали су гледали како да се снађу, и сада више нико неће с нама, и сада су нам сви други криви. Време је, дакле, и ту почиње мој одговор на ваше питање, да што пре ускладимо представу о себи са самима собом. После ће лакше ићи, ваљда лакше.

Не мислим да српско, нити било које европско друштво треба да у XXI веку патентира и афирмише неке нове, до сада непостојеће или неуочене вредности. Вредности су вредности баш зато што су постојане, што су одавно установљене, само их ваља стално усвајати, досезати, потврђивати, усавршавати. Знам неколико њих које другде постоје али се овде не котирају нарочито високо. На првом месту: одговорност, лична и јавна одговорност. Уверење да оно што радимо не радимо само за личну корист. Јер, кад је другом добро, веће су шансе да и нама тако буде. Отуда се изводи наредна вредност, чини ми се да смо је пребрзо одбацили, она се зове: социјална правда. Трећа се сама намеће: владавина права и демократије, на ту стазу смо тек ступили. Потом: толеранција и култура, без тога нема срећне заједнице. Најзад, али на првом месту: поштовање себе.

И, да: гледање свога посла. То можда и није нека вредност, али је врло ефикасан принцип. Ако не верујете, питајте Финце, Холанђане, Грке, Бугаре, Португалце...

Соња Лихт, социолог

Солидарност – највиша вредност

Србија мора да буде спремна да иде у сусрет највећим изазовима и потребама XXI века: убрзаним климатским променама; очувању и увећању стратешких ресурса као што је вода (укључив и воде које протичу кроз Србију а за сада се, скоро уопште, не користе) и пољопривредно земљиште; потреби за високообразованом радном снагом; неопходности борбе против разних облика безбедносних претњи појединцима и целом друштву. Да би се суочила са свим тим Србија мора, убрзано, да утврди своју свеопшту стратегију развоја и основне приоритете који ће је, уз огроман, добро осмишљен и усмерен напор целог друштва, извући из положаја сиромашне, периферне земље на рубу развијеног света. Овај пут она не може проћи сама. Србији је да би се развијала, постала привлачна за инвеститоре, али и за сопствене најталентованије и најспособније грађане – који још увек маштају како да је напусте да би своје каријере и животе наставили у неком развијенијем, стабилнијем окружењу – неопходно да буде део европских интеграција. Европска унија је најуспешнији мировни и економски пројекат у светској историји. С развојем њене заједничке спољне и безбедносне политике, потврђене и новим Лисабонским споразумом, огромне су шансе да постане и најпривлачнији пројект колективне безбедности (ту мислим, пре свега, на борбу против организованог криминала и корупције) у свету. Ван те интеграције Србија осуђује себе на таворење, као њен активни део има шансе, бар колико и сви други, да изазове и потребе XXI века дочека спремно.

Огроман и добро осмишљен напор целог друштва, свих грађана и грађанки Србије, подразумева и жртве. Након скоро две деценије мукотрпног живота, урушавања и материјалних и моралних вредности, уверена сам да се друштво може опоравити само уколико они који га воде, дакле политичка и целокупна друштвена елита, преузму пуну одговорност првих међу једнакима, поставе опште интересе изнад парцијалних и приватних, граде како јаке, на владавини права засноване, институције државе, тако и заједно с аутономним грађанским друштвом независне друштвене институције и снажну демократску јавност који ће контролисати државу. Развој претпоставља озбиљно увећање укупног друштвеног богатства, али и уздизање солидарности на пиједестал највише вредности. Без бриге за немоћне, младе и старе, без помоћи болесним и слабима, без много уједначенијег развоја и веће бриге за успостављање социјалне кохезије, не можемо савладати друштвену климу у којој је "човек човеку вук". А у тешким и у много чему неизвесним временима која долазе, само ове вредности, само стваралаштво и знање, огромно поштовање права сваког појединца и самопрегорно заједништво, истинска пажња према целокупном окружењу ће имати шансе на успех. Без њих и наша земља, али и цела планета имају слабе изгледе да „на ногама“ дочекају следећи, XXII век.

Драган Капичић, спортиста Европска Србија

Неопходно је извршити менталну трансформацију, препознавања својих историјских - традиционално вредних карактеристика, тражити рационална објашњења својих заблуда, као и вредних доприноса ужег и ширег значаја.

Неминовно се поставља питање зрелости (способности) српског друштва за јасну перцепцију себе у перспективи цивилизацијског, интелектуалног, културолошког и у сваком смислу реалног односа према неминовним интегративним процесима. Подела

као усуд српског друштва, потпуна заслепљеност личним у односу на опште у свим друштвеним сферама потпомогнутим тзв. транзицијским интересом, не дају шансу едукацији младих генерација у тражењу и представљању себе као нове европске Србије.

Пут европске Србије пре свега мора бити радикално пренет на младе генерације, чак много израженије него другде.

Србији треба истина о прошлости и садашњости. Дати шансу рационалној слободи (не анархији), такмичити се са другима а не борити се против, нудити своје а користити туђе вредности!

Ослободити стваралачку енергију младих, одвајањем од утицаја политике и цркве.

Превазићи синдром ксенофобичне логике делова елите, једном речју прекинути заувек са анахронизмима који нас без обзира на традицију враћају уназад.

Предраг Палавестра, књижевник Нова интелигенција

На почетку прошлог столећа, Србију су подигли млади грађански staleж и здраво село као извор народне снаге. Ту стару грађанску класу одавно је »појела плесан«. Српско село је остарело и опустело, а његовим одумирањем гасе се и последњи остаци патријархалног света. Морал српских домаћина претворен је у потрошачку грамзивост, у ускогруд, завидљив и саможив паланачки национализам, који се храни мржњом на другог. Бољшевичка »нова класа« је такође поражена, док је данашња радничка класа без сигурности, оптерећена заосталим самоуправљачким навикама у суровим капиталистичким условима. У прелазном времену, српско друштво поново стоји пред свим ранијим искушењима, навикнуто на преживљавање без већих духовних потреба и моралних кочница.

Такво српско друштво на почетку XXI века може да покрене и повуче напред само једна нова сила, нова елита просвећених грађана. Она је стварни носилац цивилних вредности друштва и непоткупљиви ослонац демократске власти. Просвећена елита не прихвата јевтину културу, простачку распуштеност и бахато обарање друштвених вредности. Само један несебичан, уздржан, радин, уљудан и уљуђен свет, критичан у своме националном идентитету, Србију данас може прилагодити мерилима модерног света. То је она критична маса која се очекује. Нова интелигенција, незаинтересована за власт и сумњива богатства, у првој наредној генерацији могла би се усправити на ноге и поћи у сусрет другима, без осећања кривице и инацијског надгорњавања. Брзом асимилацијом идеја, нових стандарда и савремених технологија, просвећена грађанска елита може поправити квалитет друштвеног живота и без великих тешкоћа изменити слику о себи и своме народу. Слободан и просвећен грађанин, сигуран у своме друштвеном деловању и са јасном критичком свешћу о себи и другима, није утопија. Он је битан предуслов препорода, опстанка и напретка, поготову ако таква иста грађанска свест превлада и у српском окружењу.

Драгољуб Живојиновић, историчар Између Истока и Запада

На првом месту, Србији је потребан мир, унутрашњи и спољашњи. У првом случају, то претпоставља договор свих оних који одлучују о будућности земље – политичке странке, влада, привредни кругови, јавно мњење, синдикати. У другом случају, то захтева смиривање неспоразума са појединим силама и међународним организацијама, сређивање постојећих питања са околним земљама и успостављање обострано корисне сарадње.

Што се тиче вредности које треба развијати, чини ми се да треба настојати да дође до обједињавања у применљиву целину различитих политичких, привредних и духовних вредности савременог света. Треба увек имати на уму да је Србија земља између Истока и Запада; стога је такво обједињавање једини могући избор који отвара изгледе за бољу будућност. У целини, држава и друштво треба да настоје да отклоне све оно што Србију данас гуши – неједнакости у степену свеколиког развоја, подстицање наталитета, осавремењивање села и заустављање његовог пропадања, опште образовање и развој културе. Борба против организованог криминала, корупције, еколошког пропадања, мора се водити у пуној сарадњи са одговарајућим установама у свету. Једино општа мобилизација свих снага може да покрене српско друштво из учмалости и летаргије у којој се налази већ дуже времена и да допринесе остварењу нових вредности у Србији.

Миша Ђурковић, филозоф **Десница за спас**

Историја двадесетог века показала је да је најбољи, а често и једини начин за стабилизовање и увођење у ред једног посткризног друштва, спровођење класичног програма политичке деснице. У Србији, као што знамо, не постоји озбиљна конзервативна странка. Да постоји како би укратко изгледао њен програм за 21. век?

Политика идентитета. Десетак милиона припадника српског народа и даље немају јасан концепт јединствених вредности, симбола и начела иза кога сви могу да стану, без обзира на то где живе. Основно је, дакле, редифинисати српску националну политику као политику заједничког културног, просветног и верског идентитета, у складу са нормама и правима који су данас гарантовани свим европским народима. На тим основама, коначно, требало би од регионално поцепаног народа направити озбиљну, јединствену нацију.

Територијално очување Србије. Војводина се полако али сигурно отвара као озбиљан проблем. Војводина се мора суштински интегрисати у остатак Србије тако што ће Војвођани постати носиоци српске националне обнове. Уместо да неки од њих праве своје паралелне протосепаратистичке институције, требало би да се неке од најважнијих државних институција преместе у Нови Сад. За почетак, Уставни суд. На једној од три главне функције по правилу мора да буде неко из Војводине. Централне србијанске странке морају имати снажне, ако не и кључне одборе у Војводини.

Други део истог задатка јесте коначна регионализација. Услов је стварање могућности за подстицање мобилности радне снаге. Јавна управа, имовина и капитал се заиста морају децентрализовати и спустити на локални ниво. Картелизација и централизација убијају Србију. Локална заједница мора да види ко је за шта одговоран, ко одлучује о њеној судбини и да истовремено научи да га свакодневно контролише и прозива ако не штити њене интересе.

Подстицање приватног и породичног предузетништва. Данас се у Србији веома мало производи, троше се постојећи ресурси, а увознички лоби који влада Србијом перманентно уништава сваки покушај стварања и производње. Србија мора да се отвори за истинске инвестиције, и то како за стварни а не шпекулативни капитал са Запада, тако и за руска, кинеска, индијска, сингапурска и друга улагања. Пре свега нам требају јаки независни играчи који имају интерес да овде нешто производе. Уз њих би се полако развијао и мали и средњи бизнис наших људи.

Морална обнова. Породични бизнис је захвалан економски, али истовремено и морално. Деца се од малих ногу уче да стварају и привређују, да развијају радну етику, да штеде и улажу и да поштују имовину, што данас нажалост није случај са младима. Свака реформа у Србији неће имати дугорочног смисла без истинске моралне обнове. Стварање и промовисање система вредности у коме су рад, породица, част, вера, стид, патриотизам, солидарност и трајност основне категорије, јесте једини начин да се извучемо из расипништва, моралног пропадања, пермисивизма сваке врсте, па и демографске смрти. У томе мора да доминира снажно инсистирање на оштрим санкцијама. Дакле, осим враћања смисла речима као што су част, срамота, поштовање, нужно је и пооштравање казнене политике и пре свега њена недискриминативна примена на политичаре и припаднике елите.

Демографска обнова. Све претходно речено неће имати смисла ако овде не буде имао ко да живи. Србија сваке године губи око 35.000 становника. То није материјално колико морално питање. Погрешно је мислити да ће се ситним материјалним подстицајима млади подстаћи да више рађају. Конзумеризам по правилу води смањењу наталитета. Оно што младог човека може да подстакне на стварање породице јесу класичне вредности поштовања живота, божје речи, патриотизма и породице као најсигурнијег уточишта и једног од темеља смисла уопште.

Да би се све ово реализовало, потребна је и нова елита. Пре свега интелектуална, али и политичка. Таква каква ће схватити да је стварање елитних српских универзитета суштинско за одбрану од духовне колонизације и произвођења болоњских курсација. Но, то значи и неке нове партије које ће при подели ресора мање тражити полицију, а више просвету и културу.

Данило Н. Баста, филозоф **Моћ и њена воља**

Одговор на НИН-ово питање претпоставља недвосмислена вредносна опредељења, али и, што није лишено ризика, давање упутстава, предлога, такорећи рецепата. Пошто се за то не сматрам ни дораслим ни позваним, ограничићу се на подсећање, које се може схватити и као упозорење, да је поход европског нихилизма, који смо и ми осетили на својој кожи, јасно показао да су и у данашњем свету моћ и њена воља оно од чега највећма зависи судбина сваког народа и, последично, сваког појединца. Моћ је не само мера утицаја него и услов голог опстанка. Једино се она признаје и уважава, једино је она залога да се било ко, па и наш народ, може одржати у суровом свету погаженог права и обесмишљеног морала. Можемо најдубље жалити што је тако, али не можемо порећи да је заиста тако.

Има ли се на уму да је моћ – у првом реду економска, а затим и свака друга – кључни чинилац света у којем морамо да живимо и треба да опстанемо, онда није тешко

закључити где би ваљало тражити одговор на НИН-ово сасвим умесно питање.

**Бранко Кукић, писац и издавач
Упалимо светло културе**

Шта да кажем о будућности државе која, ево, два века назадује? Шта да кажем о судбини државе преко које су прешле све лудости модерног доба, од ратова до идеологија и прљавих технологија? Шта да кажем о држави која је непрекидно у сукобу са самом собом и целим светом? Шта да кажем о будућности некога ко се и рукама и ногама отима за прошлост? Шта да кажем о будућности друштва које формирају и усмеравају лопови, демагози, ваћароши, преваранти, лажови, лудаци, неурастеници, глупаци, лажни верници и лажни родољуби?

Које светло упалити у овом мраку? Светло рада? Али овај народ никада није имао свест о раду у корист друштва у коме живи, осим о раду за личну корист. Светло пријатељства са светом? Али српски политичари и када су били на доброј страни успели су да се посвађају са пријатељима, па су и данас у неспоразуму са великим делом света. Да упалимо светло културе? То би нам било најпаметније, најпотребније и најкорисније! Ако то светло буде и једва видљиво, осветлиће нам барем некакав пут, колико да се не стровалимо у амбис. А то светло културе мора бити култура понашања, култура дијалога, култура воље и жеље, култура рада, култура образовања, култура исхране, култура тела... Ако бисмо најпре кренули тим путем, били бисмо у стању да схватимо свој положај у свету, да тај положај учврстимо, да станемо на неки нови темељ, будући да су се стари темељи урушили под теретом наше осиноности, глупости, лелекања и привиђења; били бисмо можда у стању да се храбро и одважно, а не препотентно и арогантно, обратимо свету, не као петао него као неко ко хоће да чује, да види и да покаже добру вољу за разговор и смисао за одговорност.

Многе земље које су живеље у мраку идеологија (и светих и профаних), у унутрашњим и спољашњим сукобима, у мржњи и бесу, успеле су управо улагањем у културу да осветле тај мрак и да свету покажу своју стварну вредност. Зар за то није ранији пример Шпанија, а данашњи Ирска? Улагање у културу по правилу са собом доноси радикалне реформе и промену свести, што се одражава на све области људског деловања и на преображај читавог друштва. У овоме видим први и основни корак као улог у будућност Србије. Све остало је ново вино у старим мешинама, са погрешним људима на правим местима.

**Љубомир Симовић, песник и писац
Памет и писменост**

Када је, једне ноћи у новембру, из вршачког затвора побегло осам затвореника, сетио сам се оне познате дефиниције јачине ланца и помислио: ако је један ланац јак онолико колико је јака његова најслабија карика, онда је наша држава јака (сигурна) онолико колико је јак (сигуран) вршачки затвор. А онда сам се сетио да у Србији има и много слабијих карика него што је затвор у Вршцу.

Србија је данас, бојим се, ланац састављен од најслабијих карика. Те карике чак нису ни повезане у ланац, него постоје свака за себе. Једна од тих најслабијих карика је, на пример, наша железница, чији би возови, који иду брзином фантастичном за 21. век –

четрдесет на сат! – могли да буду симбол данашње Србије. Први наш проблем је што све схватамо, и свуда стижемо, са закашњењем. Ако некад и кренемо бржим кораком, као што смо кренули 5. октобра, уплашимо се сопствене брзине, па почнемо да успоравамо и кочимо. Тако смо, успоравајући и кочећи, трагично закаснили и на суочавање са проблемом Косова. И сада, скупљајући љуске, покушавамо да пиле које се излегло вратимо у јаје.

Други наш проблем је што избегавамо да се суочимо са истином и реалношћу. Док смо пратили преговоре (?) владиног преговарачког тима са косовским Албанцима, наметало нам се питање колика је стварна разлика између независности, коју траже Албанци, и аутономије, коју им нуди влада. Да ли се влада у тим преговорима бори за очување стварног суверенитета Србије над Косовом или показује спремност да се задовољи и само привидним суверенитетом над овом покрајином? Основа косовског проблема је у питању да ли је интеграција косовских Албанаца у Србију могућа и реална. Питање те интеграције, међутим, нико и не помиње, можда и зато што је одговор на њега одавно познат. Аутономија у интерпретацији наше владе предвиђа два паралелна, два неинтегрисана, дакле два у свему одвојена и независна друштва, две куће над којима се уздиже неки непостојећи заједнички кров. У тој интерпретацији се појмови аутономија и независност налазе у оном односу у коме се налазе речи шија и врат. То јест у односу у коме се не говори истина.

У преговорима о статусу Косова влада одлучујућу подршку очекује од Русије. Што је подршка већа, већа ће бити и њена цена, без обзира на резултат. Путин је већ проглашен за почасног грађанина Рашке. Исту почаст му нуди и Горњи Милановац. Његове слике израђају изнад глава на митинзима Срба, као што су јуче Клинтонове слике доминирале на митинзима Албанаца. Да ли то значи да је Србија спремна да буде Русији оно што су земље Варшавског пакта биле Совјетском Савезу? Да ли то наговештава да ћемо гледати како се руски и српски лидери љубе онако како су се љубили Брежњев и Хонекер?

Неки битни политички фактори будућност Србије не виде у Европи, него у приближавању Русији, Белорусији, Украјини и неким још даљим земљама. Занемарујемо чак и односе с најближим суседима: један од премијерових саветника је Црну Гору, с пуно дипломатског такта, назвао „квазидржавом“. Гледајући све то, неизбежно се питамо ко, и на основу чега, формулише нашу политику. И да ли је та политика пут у нову изолацију. А слушајући како неки у решавање косовског проблема поново враћају могућност ратне опције, питамо се да ли је та политика пут у нове сукобе.

Појава наоружаних вехабија на Нинаји, формирање неке приватне „гарде цара Лазара“ у Крушевцу, скуп неонациста у Новом Саду, сукоби у исламској верској заједници у Новом Пазару (у којима се препознају отисци прстију неких политичара и министара), спречавање промоције „Пешчаника“ у Аранђеловцу, покушај суровог линча на фудбалској утакмици на Топчидерском брду, и претеће скупине на Тргу Републике, у Београду – све се то логично уклапа у сцене и реторику који владају у нашој Народној скупштини. У истом кадру можемо видети и наше градове, улице, паркове, шуме, планине, реке и речне обале, претворене у депоније.

Преживели смо страшних двадесет година, а бојим се да најгоре још није прошло. Да оно најгоре и сами призивамо. Ако га се не ослободи, Србија ће потонути под теретом ретроградног и анахроног. Да би избегла оно најгоре, Србија треба да се суочи и са собом и са реалношћу. И треба да прекује цео свој ланац, и да га тако ојача да и његова

најслабија карика буде довољно јака да издржи свако оптерећење. То прекивање неће бити могуће са политичким странкама које страначке интересе стављају изнад државних, и са политичарима којима је борба за власт важнија од борбе за опстанак и напредак. Али је могуће са освешћеним и просвећеним народом.

Нажалост, међу оним најслабијим карикама нашла се и наша просвета. Најновија студија Организације за економску сарадњу и развој, која доноси резултате испитивања ефикасности образовних система, закључује да је наш образовни систем неефикасан, и да ђаци из наших школа излазе као незналице.

То јесте обесхрабрујуће, али нам бар показује докле смо стигли и одакле нам ваља почети.

Много пре Јована Рашковића, Стеријини „родољупци“, Шербулић, Смрдић и Жутилов, казали су да је српски народ луд народ. Наравно да није луд. Али сваки дан, у свакој прилици, мора да доказује да је паметан. Његова будућност зависи од његове памети. И од његове писмености.

Светлана Велмар Јанковић, писац

Дати и добити

Склона сам да присвојим уверење многих историчара да је XX век историјски период који почиње Првим светским, а завршава се, деведесетих година у Европи, трећим и четвртим балканским ратом. Ако саберемо све последице друштвених и политичких збивања у Србији у току тог периода – збир је уистину катастрофалан: на крају XX века изгубили смо готово све што смо, тешком муком, стицали и стекли током XIX века а, силним жртвама, и у Првом светском рату. Ти велики и понављани губици изазвали су и велико отицање друштвене енергије коју ваља прво обновити како би се могла и усмеравати. Енергија наде је она моћна енергија која нас је подигла у XIX столећу, али та енергија не расте у друштвеном и духовном простору у којем се, као код нас, заборавља да себедавање у раду, као и свако себедавање, враћа снагу у мери већој од оне којом је троши, да је неопходно дати да би се имало шта и добити, ако је то баш потребно, да поштовање сопствене личности и сопственог мишљења не може опстати ако се не поштује личност и мишљење оног, тако често незгодног, који је други и који, својим постојањем, омогућава и условљава наше, да су наука и култура најјаче оружје малих народа, а млади људи они ратници који најбоље умеју баш с тим оружјем. Ако заиста хоћемо да обновимо енергије духовних вредности, морамо престати да се клањамо Златном телету. А то ће ићи тешко, јер нас је Теле, изгледа, омађијало.

Давид Албахари, писац (Канада)

Окретање будућности

Свако размишљање о будућности Србије мора да пође од потребе да се већ једном оконча потчињеност прошлости. Најлакше је себе прогласити жртвом и јадиковати над својом горком судбином, и онда убројати у непријатеља свакога ко неће да ти се придружи у гласном лелекању. С друге стране, тачно је да Србији није лако, имајући у виду питање Косова, унутрашње политичке поделе, слабу привреду, инфлацију... Многе од тих ствари су такође последица размишљања и ставова заснованих на опседнутошћу прошлости, што потврђује потребу да се направи радикалан заокрет у јавном,

политичком, уметничком и сваком другом дискурсу, да се будућност напokon стави пре прошлости и да се Србија ослободи свих непотребних баласта – духовних, материјалних, па и, зашто да не, територијалних. За то је неопходно да Србија што пре уђе у јединствену Европу, којој је Србија подједнако потребна колико и она Србији, захваљујући изузетном геополитичком положају наше земље на мапи Европе. Укратко, будућност Србије је у окретању будућности, у исказивању спремности да се прихвате заједнички стандарди који доприносе бржем стварању отвореног грађанског друштва, и понајвише у демократском потискивању оних фактора и сегмената у друштву који, прерушени у националне душебрижнике, заправо вуку Србију у мрачан буџак из којег, ако се то деси, никада више неће изаћи.

Јован Бабић, филозоф

Потрага за вредностима

На питање шта треба да буду српске вредности у 21. веку, треба прво замислити временски интервал од једног века. Век је дугачак: Ко је на крају 1907. године могао да замисли контуре 20. века?! Те године је 1903. година већ била прошла, али свеједно није било лако замислити ни 1912. и 1913, а камоли 1914, 1918, 1941, 1944. или 1948. и 1974, а да се о 1991. и 1999. и не говори. Ко зна колико ће таквих преломних тачака бити у 21. веку, без обзира на то што се ми ради наше деце надамо да их неће бити толико и да неће бити тако трагично преломне. Али питање се може поставити и другачије: где би, и шта би, сада била Србија да је успела да избегне неку од ових тачака међу којима се две издвајају: 1918. и 1991. Шта би било да је успела да избегне (бар) једну од њих? Да није створена Југославија, можда не би било свих оних трагедија и понижења које је она у својој неумитној нестабилности производила. Да је Југославија сачувана све би било другачије. (Две друге земље које су се »ујединиле« по сличном националном кључу, Немачка и Италија, успеле су да се, до сада, одрже кроз можда још тежа искушења.) Али једно може да се каже: да није створена Југославија, Србија сада не би била на почетку поновног тражења саме себе. И то је једна вредност која ће свакако обележити време пред нама, можда и цео век: потрага за скупом вредности и, још више, вредносних критеријума који треба да дају основу смисла нашег заједничког живота и артикулацију националног идентитета.

Други вредносни план са којим ће се Србија суочити јесу вредности света – успех, напредак, добар живот. Овај план је у веома снажној вези са оним првим планом: без адекватног критеријума успеха и адекватног признања његовог социјалног статуса, Србија неће моћи постати део света, а може се и толико заглибити да се потпуно изгуби. Нацију је захватила необична поплава хистеријичне пакости и ситничавости, поред одраније присутних особина - лењости, завидљивости, малодушности, одлагања и одустајања. Успех је као поштовање – није могуће истински и комотно радовати се сопственом успеху ако се такође не радујемо и туђем успеху, а тога је данас код нас премало. Ако Срби, и као појединци а не само као нација, не почну да се искрено радују свом и туђем успеху, неће моћи да поштују ни себе ни друге, и њихов национални идентитет ће бити изнутра угрожен. Ако циљ треба да се сведе на једну општу ставку, онда је то ова: успех треба да добије позитиван социјални статус, а да се одрекнемо пакости и охолости.

Чедомир Попов

Између „максимализације“ среће и несреће

Енглески политички мислилац прве половине XIX века Џеремија Бентам је градио теорију о „максимализацији среће“ отклањањем патње. Маркс му се због тога изругивао, не верујући ни у какву свеопшту срећу. А заправо били су у праву и један и други. Природна је особина човека да сања о срећи, мада нико до сада, од кад је света и века, није успео да нађе прецизан одговор на питање шта је то срећа. Али, исто тако у историји нема примера да је икад постојало, макар и најкраће време свеопште и потпуне среће и одсуство патње ни појединца ни човечанства. Штавише, оно је много пута доспевало на ивицу и пред провалију „максимализације несреће“. И не једном су свет и човека, баш идеологије и покрети који су му обећавали хармонизацију интереса и опште добро водили великим несрећама и неспокојствима. То је зато што су све усређитељске идеологије универзалног доба, ради његовог остварења морале прибегавати насиљу. А коме је при том падала на памет мисао, коју је изрекао мудри Николај Берђајев, да се свако добро наметано силом, неизбежно претвара у зло.

Минуло XX столеће, које је једва промашило „максимализацију несреће“, створило је у борби против те несреће тако моћна средства за одбрану добра да се XXI век очекивао с великим надама и оптимизмом. Показује се, међутим, да се и та средства користе само у једном новом универзалистичком поретку присиле, који се данас зове глобализам или мондијализам. И ко данас ствара и усмерава поредак? Онај исти човек, егоистични, сурови, грамзиви моћник, који је и досадашње идеје добра претварао у идеологије и наметао их силом другим исто тако несавршеним али мање моћним људима. Разуме се у свом властитом интересу, који је бесрамно проглашавао општим. Ушли смо, дакле, у XXI век с новом идеологијом насиља у име отклањања несреће, која постепено, и то све брже, поприма универзални карактер општег неспокојства појединца, народа, држава, екумене. Може ли се из тога лавиринта добра и зла, среће и несреће, наћи излаз?

Сва историјска искуства, која се од савремених усређитеља тако упорно проглашавају безвредним и штетним, говоре да не може, или да може само подношењем нових инферналних мука, жртава и патњи, или чак егзистенцијалних ризика. Ипак, ни та искуства историје не треба узимати здраво за готово. Будућност је вазда у својим недринама крила потресна изненађења. Можда ће се баш у овом веку човечанство дозвати памети и разумети да ће незаустављиви процес глобализације и универзализације света остварити сам себе без разорних притисака споља, од најмоћнијих сила нашег доба. Таква универзализација подразумева истинску демократску и хуманистичку свест, коју човечанство до сада никад није имало. Тај глобализам ујединио би слободне људе, али и нације. Јер, дубока је заблуда да је могућа слобода милијарди отуђених индивидуа без свести о припадности властитом језичком, духовном, историјском и националном идентитету. Зато XXI век, бар у време догледно генерацијама којима припадамо, неће бити век изумирања, већ нове афирмације нација. За очување тог идентитета и његово потврђивање потребни су напори и жртвовања. Сви национално самосвесни и стабилни народи такве пожртвоване напоре и подносе. Из стања духа који медији и намножене снаге „тоталитарне демократије“, нештедимице развејавају с краја на крај наше земље, стиче се утисак да у Европи само Срби носе барјак денационализације, уништавања сопственог идентитета и своје националне слободе. Надајмо се да је слика вештачки

Анкета: Шта Србија мора чинити у XXI веку

Пише: НИН

петак, 04 јануар 2008 13:55

створена и лажна. Српски народ, верујемо, има још снаге за борбу и за жртве на олтар националне слободе и опстанка. Ако не жртве у крви, коју је у XX веку истрошио, онда у стрпљењу, чврстости уверења, трпљењу и подвижничком стваралачком раду – сваког на свом пољу.

(Анкету водио Драган Мојовић)